

Psihosocijalni razvoj djeteta prema Ericksonu

Koštić, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:157604>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-17**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA KOŠTIĆ

PSIHOSOCIJALNI RAZVOJ DJECE PREMA ERIKSONU

Završni rad

Pula, rujan, 2017

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

IVA KOŠTIĆ

PSIHOSOCIJALNI RAZVOJ DJECE PREMA ERIKSONU

Završni rad

JMBAG:0303049353, redoviti student

Studijskismjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Razvojna psihologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentor:ĐeniZuliani, mag. Psihologije

Pula, rujan, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

Sadržaj

1. UVOD	1
2. PSIHOSOCIJALNA TEORIJA LIČNOSTI I EGO PSIHOLOGIJA	3
2.1. Ego psihologija.....	3
2.2. Razlike Eiksona i Freuda u psihosocijalnom tumačenju ličnosti	4
3. NAČELO EPIGENEZE U PSIHOSOCIJALNOJ TEORIJI LIČNOSTI.....	6
4. ERIKSONOVIH OSAM STADIJA RAZVOJA	8
4.1. Povjerenje nasuprot nepovjerenju.....	8
4.1.1. Pozitivno rješavanje psihosocijalne krize.....	9
4.1.2. Negativno rješavanje psihosocijalne krize	9
4.1.3. Ishodi rješavanja psihosocijalne krize	10
4.2. Autonomija nasuprot sramu i sumnji.....	11
4.2.1. Negativno rješavanje psihosocijalne krize	11
4.2.2. Pozitivno rješavanje krize.....	12
4.2.3. Utjecaj socijalnih institucija na autonomiju.....	12
4.3. Inicijativa nasuprot krivnji.....	13
4.3.1. Utjecaj roditelja na rješavanje psihosocijalne krize	13
4.3.2. Negativno rješavanje psihosocijalne krize	14
4.3.3. Pozitivno rješavanje psihosocijalne krize.....	14
4.3.4. Eriksonovo tumačenje Edipovog kompleksa.....	14
4.3.5. Utjecaj socijalnih institucija na inicijativu.....	15
4.4. Produktivnost nasuprot inferiornosti	15
4.5. Identitet nasuprot konfuziji uloga.....	15
4.6. Intimnost nasuprot izolaciji	16
4.7. Plodnost nasuprot stagnaciji	16
4.8. Integritet nasuprot očaju	17
5. PRIVRŽENOST I UTJECAJ PONAŠANJA MAJKE	18
5.1. Simptomi dječjih kriza	19
6. PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA O PSIHOSOCIJALNOM RAZVOJU DJECE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA PREMA ERIKSONU	20
6.1. Zadatci i hipoteze istraživanja.....	20
6.2. Uzorak	20
6.3. Metoda prikupljanja podataka i postupak.....	22
6.4. Rezultati	24
6.5. Razlike u spolovima	30

7. ZAKLJUČAK.....	31
8. LITERATURA.....	32
SAŽETAK.....	34
SUMMARY	35

1. UVOD

Suvremena psihologija određuje ličnost kao skup relativno stabilnih načina mišljenja, ponašanja i emocionalnog reagiranja koji su karakteristični za nekog pojedinca i njegov način prilagodbe okolini. Pojednostavljena definicija određuje ličnost kao stabilan oblik ponašanja i doživljaja što ga je neka osoba razvila tijekom života. Ličnost oblikuju genetski i okolinski faktori koji su jednako važni za razvoj čovjekove ličnosti. Postoje razni teorijski pristupi u objašnjavanju ličnosti, a osnovni cilj svake teorije ličnosti opisati je ljudsko ponašanje i doživljavanje. Drugi je korak objasniti uzroke određenog ponašanja (objasniti zašto se ljudi u istoj situaciji ponašaju različito, utjecaj okoline na razvoj ličnosti i koji ih motivacijski čimbenici pokreću.) Svaki čovjek slijedeći te korake stvara svoje implicitne teorije ličnosti, pojedinac prema vlastitom iskustvu ili pod utjecajem općeg stereotipa stvara svoju teoriju o tome kako procijeniti nečiju ličnost. Takva brza procjena ličnosti pomaže pojedincu da se lakše snalazi u različitim socijalnim okruženjima. „Što pojedinac više poznaje sebe (vlastito „ja“), te što objektivnije može prosuditi svijet koji ga okružuje (»okolina«, socijalna i fizička), vjerojatnije je da će pojedinac biti sposoban generirati veći broj mogućih rješenja nekog problema i da će biti sposobniji odabrati rješenje koje će najbolje zadovoljiti njegove potrebe (a koje je u najmanjem mogućem neskladu sa zadovoljavanjem potreba okoline.)“ (Sindik, 2006, str-65). Za razliku od implicitnih teorija ličnosti, psihologijske teorije ličnosti temelje svoje spoznaje na velikom broju opažanih ljudi koje se provjeravaju različitim znanstvenim metodama. Postoje brojne teorije koje s različitih stajališta objašnjavaju ličnost. Neke se međusobno dopunjuju, a neke su u potpunom neskladu. Neke od poznatih teorija koje proučavaju ličnost jesu: psihoanalitička teorija, bihevioristička teorija, humanistička teorija, teorija o crtama ličnosti (Šverko i sur. 2011). U ovom završnom radu govorit ćemo u psihosocijalnoj teoriji razvoja ličnosti prema Eriku Eriksonu.

Erik Homburger Erikson američki je psiholog danskog podrijetla. Rođen je u Frankfurtu 15. lipnja 1902. godine. Studirao je umjetnost i bio je nastavnik u školi koja je radila po metodi Montesori, naglašavajući dječju inicijativu i stvaralaštvo kroz igru i rad. Psihoanalitičku obuku završio je 1933. godine kod Anne Freud te počinje raditi kao dječji psihoanalitičar. Po mišljenju mnogih, Erikson je svojim idejama dao novi

pogled na psihoanalitičku teoriju (Trebješanin, 2008.). Najpoznatiji je po svojoj psihosocijalnoj teoriji razvoja ličnosti u kojoj opisuje osam stadija razvoja čovjeka od rođenja do smrti i objašnjava krize identiteta kroz koje svaki pojedinac prolazi.

U ovom završnom radu pobliže će se objasniti psihosocijalna teorija, opisati osam razvojnih stadija čovjeka prema Eriksonu s fokusom na psihosocijalni razvoj djeteta do šeste godine života.

2. PSIHOSOCIJALNA TEORIJA LIČNOSTI I EGO PSIHLOGIJA

Eriksonova psihosocijalna teorija razvoja ličnosti govori da postoji osam stadija psihosocijalnog razvoja kroz koje prolazi svaki pojedinac, a u svakom od tih stadija dolazi do pojavljivanja krize koja može biti riješena na pozitivan ili negativan način. Ti su stadiji neizmjenjivi i već određeni, uvjetovani su genetički, a nazivaju se psihosocijalnim jer se u svakom od njih stvara poseban odnos između pojedinca i njegove socijalne okoline.

Freudova teorija ličnosti klasična je teorija u kojoj je ličnost određena na osnovi odnosa između ida, ega i superega. Oni predstavljaju izvor svih energija i uzrok su svih dinamičkih promjena. Nakon Freudove smrti dolazi do jedne od najvažnijih transformacija klasične psihoanalitičke teorije ličnosti u ego psihologiji (Fulgosi, 1997).

2.1. Ego psihologija

Ego psihologija za razvoj ličnosti glavnu važnost pridaje egu. Freud je smatrao da ego upravlja i regulira idom i superegom. Ego pojedinca ima ulogu boriti se između dvaju izvora suprotnih težnja i motiva te voditi brigu o samom sebi. Nema vlastitu samostalnost, zavisan je i služi idu i njegovim nagonima. Prema Freudu, u instinktima i nagonima ida, koji je najstariji dio ličnosti, sadržani su svi ciljevi i svrha života (Fulgosi, 1997).

Druga modifikacija psihoanalize odnosi se na premještanje fokusa s ida na ego jer se počinje smatrati da ego zaslužuje veću pažnju. Psihoanalizu, koja se fokusira na snage ega započinje Anna Freud, a nastavljaju Erik Erikson, Freudov student. Erikson naglašava kako je ego nezavisan i moćan dio ličnosti koji je ključan u izgradnji vlastitog identiteta i ovladavanju okoline (Larsen i Buss, 2007).

Ego predstavlja mnogo važniji, samostalniji i istaknutiji dio ličnosti. Prema Hartmannu, osnivaču ego psihologije, ego je zaslužan za razvoj i uspostavljanje načela realnosti u ranom djetinjstvu, on nema samo sintetičku ulogu u ličnosti, odnosno ne vrši samo integraciju ida i superega i ne predstavlja samo kognitivne

funkcije ličnosti kao što su pamćenje, mišljenje, percepcija i odlučivanje. Ego ima nezavisan utjecaj na dinamiku ličnosti i vlastite funkcije, koje su nezavisne od id. Takvu funkciju ega Freud je negirao do kraja svoga života. Hartmann smatra da su ego i id urođeni i da se svaki od njih razvija prema vlastitim urođenim predispozicijama. Cilj urođenog ega pronalaziti je objekte u stvarnosti ili okolini i da s tom okolinom i objektima uspostavlja kontakt. Ego je također sposoban za samostalno djelovanje u okolini i za izvršavanje zadataka. Ima prilagodljive funkcije koje su u odnosu prema okolini aktivne na osnovi spoznajnih procesa percipiranja, pamćenja i mišljenja (Fulgosi,1997).

Neki su psihoanalitičari smatrali da je ego jedina urođena struktura ličnosti, a da id ne postoji. Ako bi pri rođenju bio prisutan samo ego bez postojanja id, onda se postavlja pitanje otkuda konflikti u ličnosti. Erik Erikson objašnjava da konflikti nastaju i razvijaju se iz neusklađenih iskustava i doživljaja koje ima pojedinac u odnosu prema svojoj okolini te da izvor konflikata nisu instinkti ili nagoni koji su u sukobu s egom ili superegom. Izvori konflikata suprotna su iskustva i doživljaji koje pojedinac ima u svom kontaktu s okolinom. Okolina može biti takva da čovjekove potrebe, očekivanja i ciljeve zadovoljava ili ostvaruje, odnosno da te potrebe, očekivanja i ciljeve ili težnje ne zadovoljava. Prema tome, kontakt s okolinom pojedinca može dovesti u stanje zadovoljenja, ali i u stanje frustracije ili razočaranja (Fulgosi,1997).

2.2. Razlike Eiksona i Freuda u psihosocijalnom tumačenju ličnosti

Erik Erikson razvio je i opisao funkcije i ulogu ega u razvoju ličnosti. Maier (1965) smatra da je Erikson napravio radikalni zaokret u psihoanalitičkom tumačenju ličnosti.

Razlike Eriksona i Freuda u psihoanalitičkom tumačenju ličnosti jesu: Erikson predstavlja prihvaćanje ega kao glavnog u sustavu ličnosti i odbacuje id. Ego predstavlja potpunu samostalnu strukturu ličnosti koja ima ulogu u prilagodbi razvoja pojedinca. Ta uloga ega važna je u odnosu prema socijalnoj okolini pojedinca i za njegovu socijalnu adaptaciju. Uloga nesvjesnog u klasičnoj psihoanalizi prema Eriksonu previše je naglašena. Pojedinac u ego psihologiji više je racionalan i svjestan svojih odluka i postupaka. Erikson je razvoj pojedinca i ličnosti doveo u

odnose s roditeljima i cjelokupnom socijalnom okolinom u kojoj se pojedinac nalazi. Eriksonova psihologija ličnosti obuhvaća cjelokupni životni raspon čovjeka, od rođenja do starosti, i u cjelokupnom razvoju pronalazi utjecaje koji određuju ponašanja i ličnost, a ne samo u ranom djetinjstvu. S Freudovom teorijom ličnosti poklapa se samo u prvim fazama razvoja djeteta (Fulgosi, 1997).

Bitna razlika između Eriksona i Freuda u načinu je na koji oni podrazumijevaju rješavanje psihoseksualnih konflikata u ličnosti. Freud u psihoseksualnom konfliktu vidi djelovanje, utjecaj i postojanje nesvjesnog i nesvjesnih determinanti ponašanja. Za njega rani psihoseksualni konflikti djeluju traumatsko na kasnije ponašanje i razvoj pojedinca i čine osnovicu za razvoj patoloških oblika ponašanja, dok Erikson smatra da ego ima osobine i mogućnosti da svaki konflikt koji se javlja u kontaktu s okolinom i društvom rješava za dobrobit same ličnosti i njezin razvoj. Psihosocijalne krize kroz koje prolazi svaki pojedinac u svom razvoju predstavljaju mogućnost da se ostvari dalji razvoj pojedinca i još bolja prilagođenost okolini. Za razumijevanje ličnosti pojedinca potrebno je znati na koje je načine on savladao važne krize u razvoju, odnosno poznavanje ličnosti predstavlja poznavanje načina rješavanja psihosocijalnih kriza u razvoju pojedinca. Za Eriksona svaki je pojedinac po svojoj osnovnoj prirodi dobar i posjeduje stvaralačke i adaptivne snage i osobine, a ne kao što je to slučaj kod Freuda (Fulgosi, 1997).

3. NAČELO EPIGENEZE U PSIHOSOCIJALNOJ TEORIJI LIČNOSTI

Psihosocijalna teorija ličnosti temelji se na načelu epigeneze, koja govori da svaki pojedinac treba proći kroz određene univerzalne stadije razvoja ličnosti koji imaju vrijeme specifičnog utjecaja.

Eriksonova teorija ličnosti promatra se isključivo u procesu razvoja i predstavlja samu ličnost. Razvoj svake ličnosti i svakog pojedinca prolazi kroz određene stadije, koji su univerzalni i vrijede za sve ljude, bezobzira u kakvoj se okolini razvijaju. Prema Eriksonu postoji osam stadija u životu svakog čovjeka, a svaki od njih razvija se i nastaje nakon prethodnog stadija. Raspored pojavljivanja pojedinih stadija u razvoju genetički je određen i ne može se mijenjati. Ti stadiji predstavljaju razvoj ega. Pojavljivanje pojedinih stadija određeno je načelom epigeneze, a pod tim načelom Erikson smatra da se ljudska ličnost razvija s većom spremnošću pojedinca koji je svjestan i u interakciji sa sve većom socijalnom okolinom, te da se društvo gradi tako da zadovoljava i potiče mogućnosti za interakciju. Osam stadija čovjekova razvoja koje Erikson opisuje rezultati su rasta i razvoja koji se odvija po ovom epigenetičkom načelu (Fulgosi,1997).

Fulgosi objašnjava pojavljivanje Eriksonovih razvojnih stadija koji su genetički determinirani i svaki se od njih javlja u određeno i optimalno vrijeme. U to vrijeme taj stadij je dominantan i dominantno utječe na ponašanje pojedinca. Međutim, svaki stadij u razvoju može utjecati nekim intenzitetom i na kasnije stadije. Kada se svi stadiji u razvoju ličnosti pojave u prirodnom nizu i kada uspiju sazrijeti, tada ličnost postiže svoj puni razvoj i punu zrelost (Fulgosi,1997).

Svaki psihosocijalni stadij povezan je s određenom vrstom krize koja je osobita i karakteristična za taj stadij. Rješavanje krize nije vremenski ograničeno, isto tako ni trajanje pojedinog razdoblja u razvoju ličnosti nije strogo ograničeno. Kriza i njezino rješavanje imaju najveću važnost u razvoju ličnosti jer upravo njezino rješavanje u razvoju čine pojedince međusobno različitim. Svaka od tih kriza, koje su usmjerene prema proširivanju socijalnih kontakata, predstavlja određenu točku izbora ili određeno okretište u razvoju. Takvo proširivanje genetički je određeno, a sa sobom može nositi mogućnost frustracija i nezadovoljenja, ali i mogućnost zadovoljenja. U

svakoj krizi postoji pozitivna i negativna strana, odnosno komponenta rješavanja konflikata. Ako se kriza rješava na zadovoljavajući način, onda se u egu ili ličnosti pojavljuju nove pozitivne komponente koje omogućuju i olakšavaju razvoj ličnosti, pa će takva ličnost biti zdrava. Košiček i Košiček(1967) u svojoj knjizi govore da se sve što se događa u ljudskoj ličnosti očituje u ponašanju koje je vanjski odraz unutarnjeg psihičkog života čovjeka. Kada je ličnost zdrava, u sebi usklađena i dovoljno otporna prema životnim teškoćama, njezino je ponašanje pozitivno.

Ako se pojedine krize rješavaju na neprikladan način ili ostaju neriješene, u egu se pojavljuju osobine koje otežavaju ili onemogućuju razvoj ličnosti. Međutim, uspješno rješavanje krize za neki razvojni stadij ne osigurava da će tada biti uspješno riješene i krize u nekom drugom stadiju. Jednako tako, neuspjeh u rješavanju krize iz jednog razvojnog stadija ne mora negativno utjecati na rješavanje krize u nekom drugom stadiju (Fulgosi, 1997).

4. ERIKSONOVIH OSAM STADIJA RAZVOJA

Freud je poučavao da su ličnosti formirane oko pete godine života, dok je Erik Erikson smatrao da se važni periodi razvoja pojavljuju tijekom cijelog života. Prema Eriksonu, roditelji su osobe s kojima ostvarujemo našu prvu socijalnu vezu, ali postoje i krize učenja kako vjerovati našim roditeljima, kako biti nezavisan od njih, učenja od njih kako se ponašati kao odrasle osobe. On ih je nazvao psihosocijalnim konfliktima, za razliku od psihoseksualnih konflikata koji su činili Freudove razvojne stadije. Erik je Erikson poput Freuda zadržao stadijski model razvoja, koji podrazumijeva da ljudi prolaze kroz stadije određenim redoslijedom i da postoje određena pitanja koja karakteriziraju svaki stadij. Vjerovao je da svaki stadij predstavlja konflikt ili razvojnu krizu koja mora biti riješena. Erikson je zadržao Freudovu ideju o fiksaciji, što znači da ako kriza nije uspješno i adaptivno razriješena, razvoj ličnosti može biti zaustavljen i osoba nastavlja biti okupirana tom krizom razvoja (Larsen i Buss, 2007).

Erik Erikson, osam stadija razvoja:

1. Nepovjerenje nasuprot povjerenju (dojenaštvo)
2. Sram i sumnja nasuprot autonomiji (rano djetinjstvo)
3. Krivnja nasuprot inicijativi (djetinjstvo)
4. Inferiornost nasuprot produktivnosti (osnovna škola)
5. Konfuzija uloga nasuprot identitetu (adolescencija)
6. Izolacija nasuprot intimnosti (mlada odrasla dob)
7. Stagnacija nasuprot plodnosti (odrasla dob)
8. Očaj nasuprot integritetu (starija dob)

4.1. Povjerenje nasuprot nepovjerenju

Ovaj stadij u razvoju pojedinca obuhvaća prvu godinu života svakog čovjeka, a odgovara oralnoj fazi Freuda psihoseksualnog razvoja. Prema Eriksonovu mišljenju razvoj povjerenja i sigurnosti ovisi o majci ili osobi koja se brine o djetetu. Kada se djeca rode, potpuno su ovisna o onima oko njih, pa počinju razvijati osjećaj

povjerenja u svoje skrbnike ako su dobro zbrinuta i ako su im zadovoljene osnovne potrebe (Fulgosi, 1997).

4.1.1. Pozitivno rješavanje psihosocijalne krize

Fulgosi (1997) u svojoj knjizi opisuje da svakodnevna briga, red i raspored u djetetovu životu pruža sigurnost i povjerenje u odraslu osobu. To povjerenje mora se razviti i u odnosu prema samom sebi. Dijete mora imati povjerenje u vlastite mogućnosti kao što su vlastiti mehanizmi zadovoljavanja bioloških potreba. Takva vrsta samopouzdanja omogućuje da dijete podnese odsutnost majke ili odraslog koji se brine o njemu bez krize i straha. Fulgosi (1997, 120) u svojoj knjizi citira Eriksona : „ Mislim da majke stvaraju kod svoje djece osjećaj povjerenja načinom na koji se dive tom djetetu, a u kojem je uključena briga za djetetove individualne potrebe....“ Prema Eriksonu taj osjećaj povjerenja čini osnovu za buduće veze i takva djeca, kad odrastu, vjeruju da su drugi ljudi pristupačni i puni ljubavi i da im mogu vjerovati.

4.1.2. Negativno rješavanje psihosocijalne krize

Psihološka kriza nastaje kada novorođenčad koja nije dobro zbrinuta i nikad ne primi ljubav i brigu koju treba, može razviti osjećaj da se drugima ne može vjerovati i doživotno nepovjerenje i sumnjičavost u druge te osjećaj otuđenosti i izolacije, odnosno socijalne neugode u društvu s drugima (Larsen i Buss, 2007).

Erikson opisuje što sve može izazvati u djetetu nepovjerenje. To su prije svega postupci majke i roditelja kao što su nepotpuna briga i nepouzdanost roditelja te majčino odbacivanje i zanemarivanje djeteta. Nepovjerenje se razvija ako se majka više brine o drugim stvarima, na primjer ako se majka posvećuje poslu više nego djetetu. Roditelji koji se po svojim stavovima znatno razlikuju od ostale socijalne okoline i društva mogu također stvoriti osjećaj nesigurnosti kod djeteta. Djetetovo nepovjerenje u socijalnu okolinu raste kada između roditelja postoje neslaganja u svezi s brigom o njemu (Fulgosi,1997). Prema Brazeltonu (2002) problemi su povezani s natjecanjem između roditelja, gdje se pojavljuju univerzalni osjećaji kod svake odrasle osobe kojoj je stalo do djece, odnosno što im je više stalo, to više žele da dijete pripada samo njima. Taj prirodan osjećaj posesivnosti navodi roditelje da se

nesvjesno ponašaju kao suparnici – jedan vidi pogreške koje čini onaj drugi. Kada su oba roditelja spremna poistovjetiti se s onim drugim i podržati ga te kada su spremna učiti na svojim pogreškama, tada takva suradnja između roditelja ide u korist djetetu. Djeci nije potrebno da njihovi roditelji misle o svemu isto. Ona vrlo brzo nauče od svakog roditelja očekivati razlike. Ono što djeci stvarno treba jest osjećaj da su im roditelji posvećeni i da između njih ne postoje napetosti.

4.1.3. Ishodi rješavanja psihosocijalne krize

Osjećaj nepovjerenja može biti duboko usađen i može imati vrlo neželjene posljedice u kasnijem razvoju. Tako se na osnovi temeljnog nepovjerenja kasnije mogu razviti depresija, a u odrasloj dobi i psihoze. Osnova kriza ovog stadija između povjerenja i nepovjerenja nije trajno rješenje, pa ona utječe i pojavljuje se u svakom od kasnijih stadija razvoja. Ako je u prvom stadiju razvoja došlo do pozitivnog rješavanja krize, takva pozitivna rješenja pojavit će se i kasnije te će biti riješena na isti način kao u prvome razdoblju. Uspostavljanje povjerenja i pouzdanja u sebe i majku, odnosno roditelje, omogućuje trpljenje frustracija u kasnijem životu. Treba istaknuti da razvoj temeljnog povjerenja ne ovisi o tome hoće li se pojaviti nepovjerenje ili slična iskustva u prvoj životnoj fazi, odnosno, nepovjerenje će se sigurno pojaviti, kao što je slučaj i sa svim ostalim krizama. To znači da se u psihosocijalnom razvoju uvijek javljaju situacije koje idu u prilog jedne i druge komponente pojedine krizne situacije. Za razvoj povjerenja i uspješnog rješavanja prve krize, važno je da dominira situacija povjerenja. Međutim, situacije nepovjerenja isto su važne jer će putem njih dijete naučiti čemu ne treba vjerovati, što je važno za snalaženje u životu. Dijete mora biti u stanju prepoznati opasnost i neugodu, u različitim kulturama i okolinama različite stvari predstavljat će opasnost i neugodu. Stoga svako dijete mora naučiti čemu vjerovati, a to se uči na temelju nasljeđa. Važno je da se učenje nepovjerenja kod djeteta ne razvije u generalizirano nepovjerenje jer temeljni uvjet za daljnji zdrav razvoj личности stjecanje je povjerenja djeteta u socijalni svijet, što ga u prvoj fazi reprezentira majka ili osoba koja se brine o njemu. Ritualizacija koja je karakteristična za prvi stadij razvoja zove se numinozna ritualizacija, a obuhvaća odnose između majke i djeteta, odnosno osoba koje se brinu o njemu. To su majčini pogledi, nježno doticanje, osmjehivanje, hranjenje,

nošenje i prepoznavanje djeteta po imenu ili na druge načine. Takva prepoznavanja potvrđuju povezanost majke i djeteta i pojačavaju povjerenje. Ako ne postoje takva prepoznavanja, u djetetovoj ličnosti može se izazvati otuđenje ili osjećaj napuštenosti (Fulgosi, 1997).

4.2. Autonomija nasuprot sramu i sumnji

Drugi stadij psihosocijalnog razvoja podudara se s Freudovim analnim stadijem, koji obuhvaća drugu i treću godinu djetetova života. Za taj je stadij karakteristično da se kod djeteta počinju razvijati mišići i mišićni sklopovi koji omogućuju djetetu da aktivnije djeluje na svoju okolinu i da se u njoj kreće (Fulgosi, 1997).

Djeca oko druge godine započinju eksperimentirati svojim novim sposobnostima, uključujući trčanje kada im roditelji kažu da hodaju, vrištanje kada im roditelji kažu da budu tihi, odnosno testiranje njihove moći (Larsen i Buss, 2007).

Takve sposobnosti stavljaju ih u psihosocijalne situacije u kojoj roditelji mogu utjecati na djetetove aktivnosti, odnosno mogu podržavati i dopuštati ili ograničavati i zabranjivati aktivnost. Ograničavanje ili zabranjivanje djetetove aktivnosti može biti štetno ograničavanje ili u obliku brige za dijete kada mu se nešto onemogućuje zbog njegove zaštite. Isto tako, dopuštanje potpune slobode djetetu u njegovoj aktivnosti može biti u obliku neprijateljskog aspekta „neka radi što hoće, nije me briga“ ili oblik relaksiranog dopuštanja „neka mu bude“ ili „pusti dijete“. Kada dijete ima osjećaj vještine i kontrole nad stvarima, razvija samopouzdanje i osjećaj autonomije koji mu omogućuju istraživanje i učenje. Poniženje, sumnja i sram predstavljaju negativne oblike rješavanja krize onda kada roditelji onemogućuju djetetu da učini ono što može učiniti ili kada pokazuju bijes ili nestrpljenje u odnosu prema djetetovim postupcima (Fulgosi, 1997).

4.2.1. Negativno rješavanje psihosocijalne krize

Ako su roditelji strogi i zabranjuju ili kažnjavaju dijete kada je nezavisno, dijete tada počinje razvijati osjećaj srama ili sumnje u svoje ciljeve o kojima razmišlja. Previše zaštitnički roditelji mogu prouzročiti probleme jer ometaju djetetovo

istraživanje i upoznavanje širokog raspona životnih događaja i iskustva. Na primjer, roditelji koji sprječavaju prijateljsko hrvanje djeteta s drugom djecom, mogu prouzročiti djetetu, kada odraste, sumnje u njegove sposobnosti slaganja s drugima (Larsen i Buss, 2007). Takva djeca svjesna su da su neprekidno pod kontrolom roditelja ili onih koji vode brigu o njima te da ih oni smatraju nesposobnima. Krajnji rezultat takvog odnosa i odgoja jest osjećaj bespomoćnosti. Do negativnog oblika rješavanja krize dolazi i ako je dijete u prvom stadiju života steklo slab ili nikakav osjećaj povjerenja, onda će u tom stadiju života mnogo teže razviti osjećaj autonomije i samostalnosti. Takvo dijete bit će nesigurno i dalje će tražiti i očekivati pomoć odraslih. (Fulgosi, 1997)

4.2.2. Pozitivno rješavanje krize

Pozitivno rješavanje ove psihosocijalne krize u tome je da dijete postupno razvija samokontrolu, ali bez štetnih utjecaja na samopoštovanje. Ako se kriza autonomije ili poniženja riješi na taj način, to će predstavljati osnovicu samopouzdanja i subjektivnog osjećaja slobodne volje. U prvom stadiju dijete je bilo ovisno o drugima, razvoj mišića i razvoj govora omogućuje djetetu veću slobodu i samostalnost. Dijete istražuje svoju okolinu, ispituje odnos prema njoj, stupa u različite vrste interakcija. Djeca se osjećaju ponosnim svojim novostečenim sposobnostima kretanja i sami žele napraviti sve, a od roditelja očekuju da ih puste u njihovoj istraživačkoj aktivnosti. Također za pozitivno rješavanje ove krize vrlo su značajni roditelji koji moraju djetetu omogućiti slobodu i samokontrolu ponašanja. Roditelji trebaju zadržati kontrolu nad djetetom samo u onim slučajevima koji su opasne za dijete ili druge ljude, odnosno okolinu. Trebaju intervenirati i postaviti čvrste granice dopuštenog. Pravilno razvijen osjećaj autonomije u ovom razdoblju skladno će se nadopuniti s ranije razvijenim osjećajem povjerenja i međusobno će se pojačavati, te će unaprjeđivati djetetov psihosocijalni razvoj (Fulgosi, 1997).

4.2.3. Utjecaj socijalnih institucija na autonomiju

Socijalne institucije društvene su institucije koje obuhvaćaju sve ono što je ustaljeno u ljudskom društvu od ekonomije i politike do prava običaja i morala, a

postoje radi zadovoljavanja određenih potreba (Županičić, 1981). One predstavljaju dopunu autonomiji, po Eriksonu je „zakon i poredak“. Dijete u procesu učenja onoga što smije i onoga što ne smije uči red i pravila te stječe osjećaj pravednosti, pojam o svojim pravima i pravima drugih. Na taj način dijete se priprema prihvatiti ograničenu autonomiju ili autonomiju koju je društvo definiralo svojim zakonima (Fulgosi, 1997).

4.3. Inicijativa nasuprot krivnji

Treći stadiji psihosocijalnog razvoja odgovara falusnom stadiju u psihoseksualnom razvoju, koji se proteže od otprilike četvrte godine do početka formalnog školovanja. Prema Eriksonu naziva se još i „dobom igre“, razdoblje u kojemu se povećava vlast djeteta nad okolinom, ali istovremeno raste i njegova odgovornost. Djeca u tom stadiju traže, slijede i planiraju i usmjeruju svoju aktivnost prema određenim ciljevima, a glavna vrsta aktivnosti u ovom stadiju igranje je igara u kojim djeca preuzimaju na sebe određene uloge i određene odgovornosti (Fulgosi, 1997). Djeca u tom stadiju imitiraju odrasle i time dobivaju svoju prvu vježbu u zadacima odraslih tijekom igre. Kao odrasli, moramo naučiti kako raditi zajedno, pratiti vođu i razrješavati sporove, a kada se djeca igraju, uvježbavaju te vještine pomoću organiziranja igara, odabiranja vođe i formiranja ciljeva (Larsen i Buss, 2007). Njihove jezične sposobnosti omogućuju im da se međusobno sporazumijevaju, udružuju, i na taj način proširuju krug svojih socijalnih veza izvan svoje kuće i ukućana (Fulgosi, 1997).

4.3.1. Utjecaj roditelja na rješavanje psihosocijalne krize

Postupci i ponašanje roditelja imaju veliku važnost u pojavljivanju inicijative ili krivnje. Odnose se na to kako roditelji reagiraju na pojedine inicijative djeteta. Djeca čiji roditelji ohrabruju njihove aktivnosti osjećaju da je takva aktivnost nagrađivana i podržana. Ona djeca čiji se roditelji kritički odnose prema inicijativi djeteta ili je ismijavaju i zabranjuju, imaju osjećaj da je njihova inicijativa kažnjavana. Kod takve djece javlja se osjećaj krivnje, a inicijativa se počinje gubiti ili izbjegavati (Fulgosi, 1997).

4.3.2. Negativno rješavanje psihosocijalne krize

Kao rezultat razvoja u ovom stadiju djeteta postaje sve više usmjereno prema cilju ili ciljevima, što se u psihologiji naziva cilj usmjerenih ponašanja. Osjećaj krivnje razvija se onda kada roditelji ili odrasli onemogućuju samostalno završavanje zadataka ili igara. Osjećaj krivnje kod djeteta stvaraju i razne vrste kazni koje roditelji primjenjuju, umjesto ljubavi i razumijevanja.

4.3.3. Pozitivno rješavanje psihosocijalne krize

Djeca razvijaju inicijativu ako imaju roditelje koji su puni razumijevanja, ohrabruju njihove aktivnosti i podržavaju ih. Roditelji omogućuju djeci da preuzimaju određene odgovornosti pomoću igara.

4.3.4. Eriksonovo tumačenje Edipovog kompleksa

Fulgosi (1997) objašnjava Eriksonovo tumačenje krize u ovom stadiju koje se približava Freudu i smatra da je u njezinoj osnovi Edipov kompleks, odnosno da kriza ima u svojoj osnovi seksualnu prirodu. Dijete u toj fazi mora steći svoju spolnu ulogu, za to je nužno da se oslobodi Edipova kompleksa. Ipak, za Eriksona je ovaj stadij mnogo više socijalnog nego spolnog karaktera. Evans (1998) u svojoj knjizi opisuje razgovor između sebe i Erika Eriksona, koji iznosi svoje mišljenje o Edipovu kompleksu: Danas se očigledno ne bismo složili sa svim zaključcima koja su izvedena u svezi s Edipovim kompleksom, a ponajmanje u svezi sa ženskim Edipovim kompleksom. Ako kažete da se mali dječak zaljubljuje u majku i da kasnije ima teškoća proći tu fazu zaljubljenosti, moramo imati na umu da je ona od početka djetetu bila sve. Problem je u tome što se majka prirodno uključuje u dječakove prve genitalne maštarije baš u vrijeme kada je cijela njegova inicijativa spremna i usmjerena na pronalaženje novih ciljeva. U to vrijeme kod njega se razvijaju ogromne nove sposobnosti i ako se dopusti puni razvoj njegovih potencijala, dijete će biti u mnogo manjoj opasnosti od razvijanja takvog kompleksa. Edipov kompleks i više je i manje od onoga što je Freud u njemu vidio. S evolucijske točke gledišta, on je ontogenetski način na koji ljudska jedinka prvi put doživljava neizbježan slijed generacija, rasta, smrti.

U djeteta kod kojeg se razvija osjećaj krivnje, javlja se i rezignacija i odustajanje, te osjećaj bezvrijednosti. Takvoj djeci nedostaje hrabrosti da poduzmu nešto i usmjere se prema određenim ciljevima. Takav osjećaj krivnje ima značajan utjecaj na kasniji život i pojavu patoloških oblika ponašanja kod pojedinca. Kod tih osoba u odrasloj dobi mogu se pojaviti simptomi opće pasivnosti, psihopatski oblici ponašanja, seksualna impotencija i drugo (Fulgosi, 1997).

4.3.5. Utjecaj socijalnih institucija na inicijativu

Socijalna institucija koja je koordinirana s trećim stadijem razvoja jest ekonomija. Dijete ovladava ekonomskim etosom svoje kulture i svog društva, kada kroz identifikaciju sa svojim roditeljima poveže zamišljene aspiracije iz djetinjstva s društveno poželjnim i dopustivim ciljevima u odrasloj dobi. Njegova buduća sposobnost rada i mogućnosti da bude produktivan te na taj način osigura vlastitu egzistenciju u određenom ekonomskom statusu ovisi u znatnoj mjeri o tome kako je riješena psihosocijalna kriza trećeg stadija (Fulgosi, 1997).

4.4. Produktivnost nasuprot inferiornosti

Ako imaju dovoljno uspješnih iskustava, djeca tada vjeruju u svoju snagu i sposobnosti, razvijaju osjećaj produktivnosti – osjećaj da mogu raditi kako bi postigli ono što žele. Ako imaju dovoljno neuspješnih iskustava, djeca mogu razviti osjećaj inferiornosti – osjećaj da nemaju sposobnosti da napreduju u životu (Larsen i Buss, 2007).

4.5. Identitet nasuprot konfuziji uloga

Erikson je adolescenciji pridao posebnu pažnju u svom radu, označivši postizanje identiteta jednim od najvažnijih ciljeva razvoja. Mnogi ljudi u tom stadiju eksperimentiraju isprobavajući različite identitete. Pridružuju se skupinama, putuju svijetom, predaju se raznim stvarima i idealima ili eksperimentiraju drogama, politikom ili religijom, sve u skladu s naporom da pronađu istinskog „sebe“. Većina ljudi donese odluke o tome što je važno i što cijene i žele od života te steknu osjećaj

„tko su“, postižući neki stupanj postojanog samorazumijevanja. Ljudi koji su neuspješni u tom stadiju, razvijaju konfuziju uloga i u odraslu dob ulaze bez čvrstog osjećaja tko su ili što smatraju da je smisao njihova života. Većina ljudi prolazi kroz period konfuzije identiteta. Rješavanjem krize identiteta neki ljudi razvijaju negativni identitet, koji se osniva na nepoželjnoj društvenoj ulozi, na primjer kao što je član bande. Ako osoba nema krizu ili ako formira identitet bez istraživanja, kao što je prihvaćanje vrijednosti roditelja, tada se to naziva preuzeti identitet. Ljudi s preuzetim identitetom konvencionalni su i ne mogu potkrijepiti svoja uvjerenja i mišljenja. Zadnji koncept za razvoj identiteta odnosi se na ideju moratorija. Označuje jednostavno uzimanje vremena za istraživanje mogućnosti prije opredjeljenja za identitet. Na primjer, na fakultet možemo gledati kao na društveno otvoren period u kojem mlada osoba može istraživati razne uloge i odgovornosti. Za uspješan razvoj zrelog identiteta važno je prolaženje kroz krizu i izlaženje s čvrstim osjećajem predanosti vlastitim vrijednostima, odnosima ili karijeri (Larsen i Buss, 2007).

4.6. Intimnost nasuprot izolaciji

Pozivanje s drugim ljudima u smislu prijateljstva i intimnih odnosa postaje glavna briga pri kraju tinejdžerskih godina. Ljudi u tom stadiju imaju potrebu razvijati odnose koji su obostrano zadovoljavajući i intimni. U takvim odnosima ljudi emocionalno rastu i razvijaju se u suosjećajne odrasle osobe. Izolacija je rezultat neuspjeha pronalaženja ili održavanja intimnosti. Za mnoge ljude kriza u njihovu životu pronalaženje je intimnosti nasuprot izolaciji (Larsen i Buss, 2007).

4.7. Plodnost nasuprot stagnaciji

U ovom stadiju, koji traje veći dio odrasle osobe, glavno je pitanje je li osoba stvorila nešto do čega mu je stalo ili nije. Često to preuzima oblik karijere ili obitelji koja je stvorila djecu. Kriza je u ovom stadiju kada ljudi odu korak unazad i pogledaju svoje odrasle godine, a potom razvijaju osjećaj stagniranja. Drugim riječima, ako nemaju ništa do čega im je uistinu stalo, ljudi mogu osjećati da njihovi životi nisu važni. To potvrđuje primjer učitelja kojem je stalo do svake teme predavanja koja su bila uživljena entuzijazmom i zadovoljstvom, i učitelja kojem nije stalo, koji bi samo

došao, ispredavao i otišao, što ukazuje na razliku između plodnosti i stagnacije (Larsen i Buss, 2007).

4.8. Integritet nasuprot očaju

Integritet nasuprot očaju zadnji je stadij razvoja koji se pojavljuje pri kraju života. Pojavljuje se kada se napusti plodna uloga –odlazak u mirovinu ili odlazak djece koja započinju vlastiti život. Tada započinje proces povlačenja iz života, odraslih uloga i pripremanje za suočavanje sa smrću. U tom stadiju ljudi gledaju unatrag na svoje živote i prosuđuju ih. Ako pronađu zadovoljstvo u životu kakav su imali i što su sve postigli, tada se mogu suočiti s neizbježnošću prolaznosti s mjerom integriteta. Ako ne nađu takvo zadovoljstvo, žele imati više vremena za promjene, za ispravljanje grešaka, tada doživljavaju očaj. Takvi ljudi postanu ogorčeni stari ljudi puni prezira i ljutnje (Larsen i Buss, 2007).

5. PRIVRŽENOST I UTJECAJ PONAŠANJA MAJKE

Privrženost je snažna emocionalna veza pojedinca u odnosu na druge njemu bliske osobe. Razvija se tijekom prve godine života između djeteta i roditelja, odnosno majke. Karakterizira je težnja za održavanje bliskosti privrženim ljudima (Bowlby, 1969). Privrženost utječe na pojedinca kroz cijeli život. Postoje tri vrste privrženosti, a to su: sigurna privrženost, anksiozno-izbjegavajuća privrženost i anksiozno-opiruća privrženost. Erik Erikson veliku važnost za psihosocijalni razvoj djeteta u prvim životnim fazama pridaje utjecaju i ponašanju majke ili osobe koja se brine o djetetu. Iz toga proizlaze temeljno povjerenje ili nesigurnost koja ovisi upravo o majčinu ponašanju. Empirijska istraživanja utjecaja majke na ponašanje djece brojna su u psihologiji, ali izvedena nezavisno od Eriksonove teorije. Istraživanje o utjecaju majčinske deprivacije na dijete mogu se primijeniti u Eriksonovoj teoriji i potvrđuju njegova mišljenja. Spitzovo istraživanje (1944), te slična istraživanja Ainsworta (1969) i Bowlbya (1969) pokazala su da djeca kojoj nedostaje pažnja ili kontakt s osobom koja se brine o njima u najranijoj životnoj dobi, odnosno djeci bez materinstva, doživljavaju vrlo često psihološke traume, pa u nekim slučajevima mogu i umrijeti. Djeca koja su lišena pažnje ili brige, ili kod kojih je pažnja i briga neadekvatna ili nedovoljna, ne razvijaju osjećaj privrženosti. Razvijanje osjećaja privrženosti u najranijoj životnoj dobi važna je kod djeteta jer stvara trajnu potrebu za socijalnom pažnjom koja je kasnije istaknuta i važna osobi u dobi krize identiteta (Fulgosi, 1997). Pernar (2010) u svojem članku postavlja pitanje zašto neke majke reagiraju osjetljivije na potrebe svoje djece od drugih. Odgovor pronalazimo u istraživanju Georga, Kaplana i Maina iz 1985. godine koje je pokazalo da utjecaj na ponašanje majke prema djetetu ima upravo majčino sjećanje na vlastito djetinjstvo, te sva njezina iskustva tijekom tog perioda. Majke koje su imale uravnoteženu i objektivnu sliku o svom djetinjstvu podržavaju samostalnost vlastitog djeteta. Majke koje se ne sjećaju svoga djetinjstva ili se sjećaju samo malog dijela odbacujuće su majke, a majke čija su sjećanja na djetinjstvo bila puna emocija i zbrkana zaokupljene su majke.

Bowlby smatra da dijete razvija privrženost s obzirom na tip i kvalitetu brige koju mu majka pruža. Kvaliteta privrženosti čini temelj na kojem dijete gradi odnos prema

sebi, ali i prema drugima koji ga okružuju. Majke koje rabe interakciju s djetetom u najranijem razdoblju njegova života kao način suočavanja s konfliktnom situacijom i olakšavaju konfliktne situacije, pokazuju više emocionalnog razumijevanja i socijalno su kompetentnije. Sigurna privrženost rezultira razvojem povjerenja djeteta u odnosu na roditelje. Dijete ne može nikada razviti previše sigurnu privrženost, odnosno ne može biti previše sigurno vezano. Sigurna privrženost omogućuje kvalitetniji odnos s vršnjacima, razvoj socijalnih vještina i povjerenja, djeca pokazuju manje agresivnosti (Klarin, 2006). Takvu privrženost možemo povezati s Eriskonovom teorijom psihosocijalnog razvoja. U prvom stadiju psihosocijalnog razvoja, ako se dijete osjeća sigurno uz majku, steći će i povjerenje nasuprot sramu i sumnji. Sigurna privrženost utječe na pozitivno rješavanje krize u prvom stadiju psihosocijalnog razvoja koji je važan i utječe na razvoj ostalih stadija. Djeca koja nisu ostvarila sigurnu privrženost s roditeljima, manifestiraju ponašanja koja su jednaka kao i njihov odnos s roditeljima, te pokazuju emocionalne i socijalne probleme. Nedostatak privrženosti u najranijoj dobi djeteta rezultira problemima u ponašanju i uvjetuje kod djece agresivnost i nedostatak povjerenja. Kvaliteta odnosa u odrasloj dobi ovisi upravo o kvaliteti afektivne vezanosti koje je dijete ostvarilo u interakciji s majkom u najranijoj životnoj dobi (Klarin, 2006).

5.1. Simptomi dječjih kriza

Prema Eriksonu svako razvojno razdoblje odnosno kriza u tom razdoblju može biti pozitivno ili negativno riješena. Koje će od tih rješenja dijete primijeniti ovisi o nizu elemenata, ali velika je vjerojatnost, bez obzira na pozitivno ili negativno rješavanje krize, da će dijete pokazati neke od sljedećih reakcija. Djeca koja su izložena kriznoj situaciji često se ponašaju kao djeca mlađe dobi. Posebno je to izraženo kod dojenčadi, predškolske djece i učenika nižih razreda. Ona se tada ponašaju na način koji su davno prerasla, na primjer mokre u krevet, sišu prst, boje se mraka. Djeca u kriznoj situaciji također pokazuju strah i zabrinutost, odbijaju ići u školu ili vrtić odnosno odbijaju odvajanje od roditelja i traže dodatnu pažnju i potporu. Također, djeca tijekom kriznih situacija slabije kontroliraju bijes i frustracije, imaju različite emocionalne odgovore, imaju isprekidan san, probleme tijekom uspavlivanja, promjenu prehrambenih navika (Bujšić, 2005).

6. PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA O PSIHOSOCIJALNOM RAZVOJU DJECE DO ŠESTE GODINE ŽIVOTA PREMA ERIKSONU

6.1. Zadatci i hipoteze istraživanja

Zadatci istraživanja bili su utvrditi psihosocijalni razvoj dječje ličnosti od prve do šeste godine života, njihovu privrženost roditeljima te ispitati postoje li spolne razlike u psihosocijalnom razvoju ličnosti.

6.2. Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju čine 54 roditelja čija djeca pohađaju vrtić. Sociodemografski podaci prikazani su u tablici 1. Od ukupnog broja ispitanika 81,5% jesu žene (majke), a 18,5% muškarci (očevi), koji su ispunjavali anketu prema psihosocijalnom razvoju njihova djeteta. Dob roditelja koji su ispunjavali anketu kretala se od 23 godine do 44 godine.

S obzirom na radni status, 81,5% roditelja je zaposleno, 7,4% posto roditelja je nezaposleno, 9,3 % su domaćice i 1,9% posto su studenti.

Što se tiče stupnja obrazovanja, 50%, roditelja ima srednju stručnu spremu, 29,6% ima višu stručnu spremu, 14,8% roditelja ima visoku stručnu spremu i 5,6% roditelja ima završeno osnovno školsko obrazovanje.

Najveći je postotak roditelja u braku, njih 79,6%, 11,1% jesu razvedeni roditelji, a 9,3% roditelja nije se ženilo/udavalo.

Tablica 1. Sociodemografski podatci roditelja

		Učestalost	Postotak
Spol	Muškarci	10	18,5
	Žene	44	81,5
Radni status	Zaposlen/a	44	81,5
	Nezaposlen/a	4	7,4
	Domaćica	5	9,3
	Student	1	1,9
Stupanj obrazovanja	OŠ	3	5,6
	SSS	27	50,0
	VŠS	8	14,8
	VSS	16	29,6
Bračni status	Oženjen/udana	43	79,6
	Neoženjen/neudana	5	9,3
	Razveden/a	6	11,1

Tablica 2: Demografski podatci djece

		Učestalost	Postotak
Spol	Dječaci	35	64,8
	Djevojčice	19	35,2
Dob (godine)	1	2	3,7
	2	5	9,3
	3	10	18,5
	4	16	29,6
	5	10	18,5
	6	11	20,4

U tablici 2. prikazani su demografski podatci djece za koje su roditelji ispunjavali anketu. Od 54 djece 64,8% je dječaka i 35,2% djevojčica. S obzirom na dob, 29,6%

djece jesu četverogodišnjaci, 20,4% šestogodišnjaci, po 18,5% trogodišnjaci i petogodišnjaci, 9,3% dvogodišnjaci i 3,7% jednogodišnjaci.

Tablica 3 prikazuje broj djece u obitelji. Većina roditelja, njih 68,5%, ima samo jedno dijete, 38,9% roditelja ima dvoje djece, 11,1% posto roditelja ima troje djece, a 1,9% posto roditelja ima više od troje djece u obitelji. Prema rednom broju djeteta po rođenju, 68,5% uzorka čine prvorođena djeca, 24,1% djeca su rođena druga po redu, 5,6% jesu ona rođena treća po redu i 1,9% djeca su rođena četvrta po redu.

Tablica 3: Broj djece u obitelji i red djeteta po rođenju

		Učestalost	Postotak
Broj djece u obitelji	1	26	48,1
	2	21	38,9
	3	6	11,1
	> 3	1	1,9
Red djeteta po rođenju	1	37	68,5
	2	13	24,1
	3	3	5,6
	4	1	1,9

S obzirom na pohađanje vrtića, 53,7% djece krenulo je u vrtić između prve i druge godine života, 29,6% djece krenulo je u vrtić između druge i treće godine, a 16,7% djece krenulo je u vrtić između treće i četvrte godine.

6.3. Metoda prikupljanja podataka i postupak

Za provođenje istraživanja uporabio se upitnik za procjenu psihosocijalnog razvoja ličnosti djece (Oche i Plug, 1986.) koje je za potrebe istraživanja preveden na engleski jezik. Upitnik se sastojao od 21 tvrdnje koje su podijeljene u 4 skupine prema dobi odnosno stadiju psihosocijalnog razvoja ličnosti.

Za istraživanje razvoja djeteta u prvoj godini života koristili smo se sljedećim tvrdnjama: dijete je stvorilo čvrstu (sigurnu) povezanost s jednim roditeljem ili obama roditeljima, razvilo vještine komuniciranja izraziti svoje potrebe ili želje, ne izražava

tugu (plač) kada obitelj odlazi, koristi se motoričkim i govornim sposobnostima za izražavanje svojih potreba i želja.

Tvrdnje kojima se koristilo za istraživanje djeteta između prve i druge godine jesu: dijete preferira određenu vrstu hrane ili aktivnosti, igra se s drugom djecom i odraslima, prilazi drugoj djeci kako bi im pokazalo predmet na koji je ponosno, dijete je spremno pratiti ideje (hirove), dijete ne odbija pozornost roditelja i dijete ne odbija roditelje.

Za istraživanje razvoja djece između treće i četvrte godine života promatrale su se sljedeće tvrdnje: dijete zna obavljati osobne aktivnosti povezane s higijenom, zna se samo zabaviti kod kuće, pozitivno reagira na rutinu i raspored, dijete zna što želi biti kada odraste, ima omiljenu aktivnost kojom se voli baviti, u mogućnosti je reći svoje ime i identificirati članove obitelji, ne ocjenjuje neodobravanje drugih, inicira aktivnosti.

Tvrdnje za razvoj istraživanja djeteta u šestoj godini života jesu: priča o prijateljima i obitelji, druži se s drugom djecom i započinje razgovore s djecom, razvija osjete za raspoznavanje onoga što je ispravno, a što krivo.

Način rješavanja ankete bio je zaokružiti ponuđene brojeve na ljestvici: jedan (vrlo rijetko ili nikad), dva (rijetko), tri (ponekad), četiri (često) i pet (vrlo često ili uvijek). Veći broj bodova znači da se psihosocijalni razvoj djeteta odvija u pozitivnom smjeru. Manji broj bodova znači da se psihosocijalni razvoj odvija u negativnom smjeru, odnosno dijete prolazi kroz krizu u određenom stadiju razvoja.

Prikupljeni su i sociodemografski podaci roditelja i djeteta (spol, dob, radni status, stupanj obrazovanja i bračni status).

Anketa je provedena u dječjim vrtićima na području Slatine. Nakon dobivanja suglasnosti ravnateljica, upitnici su ostavljeni odgojiteljicama koje su ih podijelile roditeljima. Roditelji su upitnik ispunjavali kada su došli po dijete u vrtić ili su ga uzeli pa vratili sljedeći dan, ovisno o tome koliko su vremena imali. Potrebno vrijeme za ispunjavanje ankete je oko deset minuta.

6.4. Rezultati

Prvi zadatak bio je objasniti psihosocijalni razvoj djece prema Eriksonu kroz četiri stadija razvoja: povjerenje nasuprot nepovjerenju, autonomija nasuprot sramu i sumnji, inicijativa nasuprot krivnji i produktivnost nasuprot inferiornosti.

Tablica 4 prikazuje nam raspon bodova od 9 do 20. Prosječna je vrijednost 15,89. Najveći postotak od 31,5% roditelja ostvarilo je 16 bodova od ukupnih 20. Najmanje ostvareni broj bodova imalo je 1,9% ispitanika. Rezultati pokazuju da je većina djece stvorila povjerenje i privrženost u prvoj godini života, što je prema Eriksonovoj teoriji preduvjet da daljnji razvoj ličnosti ide u pozitivnom smjeru. Ni jedan rezultat ne ukazuje na veće probleme u razvoju privrženosti i negativnom psihosocijalnom razvoju.

Tablica 4: Povjerenje nasuprot nepovjerenju

Povjerenje nasuprot nepovjerenju u prvoj godini života	Učestalost	Postotak
9,00	1	1,9
10,00	1	1,9
13,00	4	7,4
14,00	8	14,8
15,00	5	9,3
16,00	17	31,5
17,00	3	5,6
18,00	11	20,4
19,00	1	1,9
20,00	3	5,6
Prosječna vrijednost	15,89	
Standardna devijacija	0,67	

Prva faza psihosocijalnog razvoja ličnosti, povjerenje nasuprot nepovjerenju, obuhvaća aspekte kao što su je li dijete stvorilo sigurnu privrženost, razvilo vještine komuniciranja izraziti svoje potrebe i želje te izražava li dijete tugu i plač nakon što roditelj napusti sobu.

Kao što se vidi u tablici 5 68,5% djece u prvoj godini života je razvilo povjerenje. 50% djece je razvilo vještine komuniciranja da izrazi svoje potrebe, 40% djece

ponekad izražava tugu ili plač kada roditelj odlazi, a 53% djece počelo je razvijati motoričke sposobnosti.

Tablica 5: Učestalost i postotak odgovara na pojedine tvrdnje o prvoj fazi psihosocijalnog razvoja ličnosti: povjerenje nasuprot nepovjerenju u prvoj godini života

Povjerenje nasuprot nepovjerenju u prvoj godini života	Vrlo rijetko ili nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često ili gotovo uvijek
Dijete je stvorilo čvrstu(sigurnu) povezanost s roditeljem	1 1,9%	1 1,9%	2 3,7	13 24,1%	37 68,5%
Razvilo vještine komuniciranja da izrazi svoje potrebe i želje	1 1,9%	1 1,9%	7 13%	18 33,3%	27 50%
Ne izražava tugu i plač kada obitelj odlazi	7 13%	15 27,8%	22 40,7%	5 9,3%	5 9,3%
Koristi motoričke i govorne sposobnosti	2 3,7%	2 3,7%	8 14,8%	15 27,8%	29 53,7%

Dijete između prve i druge godine života prema Eriksonu polako završava s prvim stadijem razvoja (razvoj povjerenja i nepovjerenja) i počinje ulaziti u drugi stadij razvoja (razvoj autonomije nasuprot sramu i sumnji).

Tablica 6 prikazuje nam broj ukupno postignutih bodova na ponuđene tvrdnje. Raspon bodova kreće se od 14 do maksimalnih 30. Prosječna je vrijednost bodova 23,08. Možemo zaključiti da psihosocijalni razvoj djece ide u pozitivnom smjeru. Djeca ostvaruju ili su već ostvarila potpuno povjerenje u roditelje i sigurnu privrženost te polako ulaze u drugi stadij razvoja (autonomija nasuprot sramu i sumnji) koji se također razvija u pozitivnom smjeru.

Iz toga možemo zaključiti da se u drugom stadiju razvoja djeci počinju razvijati mišići, usvajaju nove motoričke sposobnosti (hodanje, trčanje) i samostalno počinju istraživati okolinu koja ih okružuje.

Tablica 6: Povjerenje nasuprot nepovjerenja i početak razvoja autonomije nasuprot sramu i sumnji u prvoj i drugoj godini života

Prva-druga godina djetetova života	Učestalost	Postotak
14,00	1	1,9
16,00	1	1,9
17,00	3	5,6
18,00	4	7,4
19,00	3	5,6
20,00	2	3,7
21,00	3	5,6
22,00	2	3,7
23,00	7	13,0
24,00	7	13,0
25,00	9	16,7
27,00	4	7,4
28,00	2	3,7
29,00	2	3,7
30,00	3	5,6
Prosječna vrijednost	23,08	
Standardna devijacija	3,91	

Tablica 7: Učestalost i postotak odgovara na pojedine tvrdnje o prvoj fazi psihosocijalnog razvoja ličnosti: povjerenje nasuprot nepovjerenju i početak razvoja autonomije nasuprot sramu i sumnji između prve i druge godine života

Povjerenje nasuprot nepovjerenju i početak razvoja autonomije nasuprot sramu i sumnji između prve i druge godine života	Vrlo rijetko ili nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često ili gotovo uvijek
Preferira određenu vrstu hrane	3 5,6%	14 25,9%	24 44,4%	12 22,2%	53 98,1%
Igra se s drugom djecom i odraslima	3 5,6%	10 18,5%	17 31,5%	23 42,6%	53 98,1%
Prilazi drugoj djeci kako bi im pokazali predmete na kojim su ponosni	3 5,6%	10 18,5%	21 38,9%	19 35,2%	53 98,1%
Dijete je spremno pratiti ideje (hirove)	6 11,1%	14 25,9%	19 35,2%	14 25,9%	53 98,1%
Dijete ne odbija pozornost roditelja	2 3,7%	3 5,6%	17 31,5%	21 38,9%	10 18,5%
Dijete ne odbija roditelje	6 11,1%	6 11,1%	11 20,4%	9 16,7%	21 38,9%

Rezultati u tablici 7 prikazuju da 98,1% djece vrlo često ili gotovo uvijek preferira određenu vrstu hrane, igra se s drugom djecom i odraslima, prati ideje (hirove), te ne odbija roditelje. 38,9 % djece često ne odbija pozornost roditelja. Iz tih rezultata zaključujemo da su svi odgovori pozitivni, te da je dijete počinje razvijati autonomiju.

Tablica 8: Autonomija nasuprot sramu ili sumnji i početak razvoja inicijative nasuprot krivnji

Treća i četvrta godina života	Učestalost	Postotak
23,00	1	1,9
24,00	1	1,9
25,00	1	1,9
26,00	2	3,7
27,00	3	5,6
28,00	3	5,6
29,00	4	7,4
30,00	5	9,3
31,00	6	11,1
32,00	7	13,0
33,00	5	9,3
34,00	1	1,9
35,00	2	3,7
40,00	1	1,9
Prosječna vrijednost	30,33	
Standardna devijacija	3,22	

Dijete prema Eriksonu u trećoj godini života prelazi na drugi stadij razvoja (autonomiju nasuprot sramu i sumnji), a oko četvrte godine života ulazi u treći stadij razvoja (inicijativa nasuprot krivnji). Tablica 8 prikazuje nam broj ukupno postignutih bodova na ponuđene tvrdnje. Raspon bodova kreće se od 23 do maksimalnih 40. Prosječna je vrijednost bodova 30,33. Iz prethodne tablice možemo zaključiti da je većina djece razvila autonomiju, odnosno da psihosocijalni razvoj ide u pozitivnom smjeru. Pomoću toga možemo pretpostaviti da se u pozitivnom smjeru razvija i treći stadij psihosocijalnog razvoja, odnosno djeca razvijaju inicijativu. Treći stadij razvoja naziva se još i dobom igre. Djeca preuzimaju veće odgovornosti na sebe uz pomoć različitih igra te nastavljaju istraživati okolinu koja ih okružuje. Svako dijete u različitim

stadijima razvoja, pa tako i u ovom, prolazi kroz nekoliko poteškoća, ali to ne mora značiti da će se zato razviti sram ili sumnja.

Tablica 9: Učestalost i postotak odgovara na pojedine tvrdnje o drugoj fazi psihosocijalnog razvoja ličnosti: autonomija nasuprot sramu i sumnji i početak razvoja inicijative nasuprot krivnji

Autonomija nasuprot sramu i sumnji i početak razvoja inicijative nasuprot krivnji između treće i četvrte godine	Vrlo rijetko ili nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često ili gotovo uvijek
Zna obavljati osobne aktivnosti vezane uz higijenu	2 3,7%	6 11,1%	17 31,5%	18 33,3%	43 79,6%
Dijete se zna zabaviti samo kod kuće	3 5,6%	5 9,3%	8 14,8%	18 33,3%	9 16,7%
Dijete pozitivno reagira na rutinu i rasporede	12 22,2%	24 44,4%	7 13%	43 79,6%	11 20,4%
Dijete već zna što želi biti kada odraste	4 7,4%	12 22,2%	9 16,7%	13 24,1%	5 9,3%
Dijete ima omiljenu aktivnost kojom se voli baviti	1 1,9%	5 9,3%	27 50%	10 18,5%	43 79,6%
Dijete je u mogućnosti reći svoje ime i identificirati članove obitelji	1 1,9%	2 3,7%	8 14,8%	32 59,3%	43 79,6%
Dijete ne ocjenjuje neodobravanje drugih	3 5,6%	10 18,5%	19 35,2%	6 11,1%	5 9,3%
Dijete inicira aktivnost, a ne imitira samo akcije drugih	1 1,9%	1 1,9%	9 16,7%	17 31,5%	42 77,8%

Tablica 9 nam prikazuje da 79,6% djece vrlo često ili gotovo uvijek zna obavljati osobne aktivnosti vezane uz higijenu, imaju omiljenu aktivnost kojom se vole baviti, te su u mogućnosti reći svoje ime i identificirati članove obitelji. 79,6% djece često pozitivno reagira na rutinu, te 31,5% djece inicira aktivnosti. 35,2% djece ponekad ocjenjuje neodobravanje drugih.

Tablica 10: Inicijativa nasuprot krivnji

Šesta godina života	Učestalost	Postotak
10,00	1	1,9
11,00	1	1,9
12,00	1	1,9
13,00	1	1,9
14,00	1	1,9
15,00	10	18,5
Prosječna vrijednost	14,00	
Standardna devijacija	1,69	

Prema Eriksonu dijete je u šestoj godini života i dalje u trećem stadiju razvoja (inicijativa nasuprot krivnji). Tablica 10 prikazuje nam broj ukupno postignutih bodova na ponuđene tvrdnje. Raspon bodova kreće se od 10 do maksimalnih 15. Prosječna je vrijednost bodova 14. Iz tih rezultata zaključujemo da psihosocijalni razvoj ide u pozitivnom smjeru te da su djeca ostvarila inicijativu. Istraživanje pokazuje da djeca vole komunicirati s obitelji i prijateljima, započinju sami razgovore s vršnjacima i znaju raspoznati što je ispravno, a što krivo.

Kao što se vidi iz tablice 11 31,5% djece vrlo često ili gotov uvijek priča o prijateljima, obitelji i aktivnostima, 72,2% djece druži se s vršnjacima i započinje razgovore i 27,8% djece razvija osjet za raspoznavanje onoga što je ispravno, a što krivo. Iz tih pozitivnih odgovora zaključujemo da je većina djece razvila inicijativu.

Tablica 11: Učestalost i postotak odgovara na pojedine tvrdnje o trećoj fazi psihosocijalnog razvoja ličnosti: inicijativa nasuprot krivnji

Inicijativa nasuprot krivnji u šestoj godini života	Vrlo rijetko ili nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Vrlo često ili gotovo uvijek
Priča o prijateljima, obitelji i aktivnostima	1 1,9%	4 7,4%	2 3,7	12 22,2%	17 31,5%
Druži se s drugom djecom i započinje razgovore	2 3,7%	1 1,9%	12 22,2%	15 27,8%	39 72,2%
Razvija osjete za raspoznavanje onoga što je ispravno, a što krivo	5 9,3%	5 9,3%	5 9,3%	10 18,5%	15 27,8%

6.5. Razlike u spolovima

Jedan od zadataka istraživanja bio je utvrditi postoje li spolne razlike u psihosocijalnom razvoju ličnosti.

Rezultati prikazani u tablici 12 ukazuju da razlika među spolovima u psihosocijalnom razvoju ličnosti kod djece nema. Dječaci i djevojčice na jednak način prolaze kroz Eriksonove stadije razvoja ličnosti.

Tablica 12: Spolne razlike u psihosocijalnom razvoju dobivene t-testom

	Spol	Prosječna vrijednost	Standardna devijacija	t	ss	p
Prva godina	Dječaci	15,83	2,16	-,269	52	,789
	Djevojčice	16,00	2,38			
Prva-druga godina	Dječaci	23,29	3,83	,541	51	,591
	Djevojčice	22,68	4,11			
Treća-četvrta godina	Dječaci	30,07	3,54	-,741	40	,463
	Djevojčice	30,86	2,51			
Šesta godina	Dječaci	14,00	1,76	,000	13	1,00
	Djevojčice	14,00	1,73			

7. ZAKLJUČAK

Erik Erikson, američki psiholog, najpoznatiji je po svojoj psihosocijalnoj teoriji razvoja ličnosti, koja opisuje osam stadija razvoja pojedinca od rođenja do smrti. Stadiji su neizmjenjivi, određeni i uvjetovani su genetički. U svakom od tih stadija dolazi do pojavljivanja određene krize koja može biti riješena na pozitivan ili negativan način. Rješavanje krize u određenom stadiju ovisi o raznim genetičkim i okolinskim faktorima, na primjer privrženost majke s djetetom.

Erik Erikson za razvoj ličnosti glavnu važnost pridodaje egu. Naglašava da je ego nezavisan i moćan dio ličnosti koji je ključan u izgradnji vlastitog identiteta i ovladavanja okoline. Erikson je napravio radikalni zaokret u tumačenju ličnosti i napravio veliki pomak od Freuda. Bitna razlika između Erikson i Freuda je u tome na koji način oni tumače rješavanje psihoseksualnih konflikata u ličnosti. Freud u psihoseksualnim konfliktima vidi djelovanje i postojanje nesvjesnog ponašanja, te za njega rani psihoseksualni konflikti djeluju traumatsko. Erikson smatra da svaki konflikt koji se javlja u kontaktu s okolinom ima pozitivan utjecaj na razvoj ličnosti.

Psihosocijalni razvoj djece do šeste godine života odvija se u četiri stadija. Povjerenje nasuprot nepovjerenju obuhvaća prvu godinu djetetova života. Prema Eriksonu razvoj povjerenja ovisi o majci koja se brine za dijete. Majke koje zadovoljavaju i brinu se o biološkim potrebama djeteta, omogućuju razvoj povjerenja. Drugi stadij obuhvaća drugu i treću godinu djetetova života. Dijete u tom razdoblju eksperimentira novim sposobnostima (hodanje, trčanje) koje ih stavlja u psihosocijalne situacije. Roditelji koji podržavaju i dopuštaju djetetove aktivnosti istraživanja okoline ujedno mu i pomažu da razvija autonomiju nasuprot sramu i sumnji. Inicijativa nasuprot krivnji javlja se oko četvrte godine djetetova života. Prema Eriksonu treći stadij naziva se još i „dobom igre“ u kojemu se povećava vlast djeteta nad okolinom. Roditelji koji odobravaju i podržavaju aktivnosti svoje djece omogućuju razvoj inicijative. Djeca oko šeste godine života prolaze kroz četvrti stadij razvoja, razvijaju produktivnost nasuprot inferiornosti ako imaju dovoljno uspješnih iskustava.

Psihosocijalni razvoj ličnosti jednak je za djevojčice i dječake.

8. LITERATURA

1. BRAZELTON, T. B. (2002.) Vaše dijete od začeca do 3. godine. Čakovec: Mozaik knjiga
2. BUJŠIĆ, G. (2005.) Dijete i kriza: Priručnik za odgojitelje, učitelje i roditelje. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga
3. EVANS, R. I. (1988.) Graditelji psihologije: Piaget, Skinner, Rhine, Allport, Laing, Eysenck, Jung, Fromm. Beograd: Nolit
4. FULGOSI, A. (1997.) Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja. Zagreb: Školska knjiga.
5. KLARIN, M. (2006.) Razvoj djece u socijalnom kontekstu. Jastrebarsko: Naklada Slap.
6. KOŠIČEK, M. i KOŠIČEK, T. (1967.) I vaše dijete je ličnost. Zagreb: Panorama.
7. LARESN, R. J. i BUSS, D. M. (2008.) Psihologija ličnosti: Područja znanja o ljudskoj prirodi. Zagreb: Naklada Slap.
8. ŠVERKO, B., ZAREVSKI, P., SZABO, S., KLJAIĆ, S., KOLEGA, M., TURUDIĆ-ČULJAK, T. (2011.) Psihologija: udžbenik za gimnazije. Zagreb: Školska knjiga.

Mrežne stranice:

1. ERIKSON, E. H., (2008.) Identitet i životni ciklus. Beograd: Zavod za udžbenike. [Online]. Str 7-8. Dostupno na: http://psiholognapoziv.weebly.com/uploads/9/5/8/1/9581579/erik_erikson_identitet_i_zivotni_ciklus.pdf [pristupljeno: 12.kolovoza.2017.]
2. KOLLER-TRBOVIĆ, N. (1994.) Struktura odgojnih stilova roditelja djece predškolske dobi. *Kriminologija & socijalna integracija*. [Online] 2 (12). Str.127-143. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/93856> [pristupljeno: 11.kolovoza.2017.]
3. PERNAR, M. (2010.) Roditeljstvo. *Medicina Fluminensis*. [Online]. 46 (3). Str 255-266. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=89357 [pristupljeno: 1.kolovoza.2017.]

4. SINDIK, J. (2007.) „Problemski“ pristup u tumačenju ličnosti. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*. [Online]. 13 (2). Str. 63-74. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=13671 [pristupljeno: 2.kolovoza.2017.]
5. ZRILIĆ, S. (2005.) Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. *Pedagogijska istraživanja*. [Online]. 2 (1). str. 125-138. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/139348> [pristupljeno: 8.kolovoza 2017.]
6. ŽIŽAK, A. (1993.) Relacije roditeljskog odgojnog stila i socioemocionalnog statusa djece. *Kriminologija i socijalna integracija*. [Online] 1 (1). Str. 107-115. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/93785> [pristupljeno : 11.kolovoza 2017.]
7. ŽUPANČIĆ, M. (1981.) Kulturne institucije u seoskoj sredini. *Sociologija i prostor*. [Online]. 71-72. str:43-54. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=176527 [pristupljeno: 1.kolovoza .2017.]

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je psihosocijalni razvoj ličnosti djece prema Eriksonu. U teorijskom dijelu završnog rada objašnjava se pojam ličnosti, što je psihosocijalna teorija ličnosti, opisuje se psihosocijalni razvoj pojedinca kroz osam stadija razvoja s naglaskom na prva četiri. Dijete to šeste godine života prolazi kroz četiri stadija razvoja (povjerenje nasuprot nepovjerenju, autonomija nasuprot sramu i sumnji, inicijativa nasuprot krivnji, produktivnost nasuprot inferiornosti). U tekstu spominjemo i krize koje se mogu pojaviti u određenom stadiju razvoja, te privrženost majke s djetetom kao jedan od čimbenika koji može utjecati na pojavljivanje kriza u psihosocijalnom razvoju djeteta. Provedeno je istraživanje na način anketiranja 54-ero roditelja čija djeca pohađaju vrtić. Cilj istraživanja bio je saznati u kojem smjeru se razvija psihosocijalni razvoj djeteta (pozitivnom ili negativnom), kakvu vrstu privrženosti su djeca razvila te postoje li spolne razlike u psihosocijalnom razvoju ličnosti.

Ključne riječi: ličnost, psihosocijalna teorija, psihosocijalni razvoj, Erik Erikson

SUMMARY

The theme of the final paper is psychosocial personality development in children by Erikson. The theoretical part of the final paper explains the term personality, what is psychosocial theory of personality, describes psychosocial development of an individual through eight stages of development with the focus on the first four stages. A child up to six years of age goes through four stages of development (trust vs. mistrust, autonomy vs. shame and doubt, initiative vs. guilt, industry vs. inferiority). In the paper there is mention of crises that may occur in specific stages of development and the attachment of the mother to the child as a factor that may affect the appearance of crises in psychosocial development of the child. A survey was conducted amongst 54 parents of preschoolers. The aim of the survey was to find out in which direction the psychosocial development of the child is developing (positive or negative), what kind of attachment the child has developed and whether there are sex differences in psychosocial personality development.

Key words: personality, psychosocial theory, psychosocial development, Erik Erikson